

dobri komplementarni metodi dela, ki sta uporabni pri delu s starostniki in uspešno prispevata k dvigu kvalitete življenja starostnikov v domu.

Beata Akerman

Turković, Maja. 2009. Nasilje nad starejšimi. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede, 86 strani.

NASILJE NAD STAREJŠIMI

Diplomska naloga avtorice Maje Turković obravnava nasilje v družinskem in institucionalnem okolju ter nasilje s strani tretjih oseb. V teoretičnem delu avtorica predstavi demografske spremembe, zelo podrobno opredeli problematiko nasilja in strokovnjake ter institucije, ki pomagajo starostnikom, žrtvam nasilja. Namen empiričnega dela naloge je raziskati poglede strokovnih delavcev, zaposlenih v različnih javnih institucijah, njihove izkušnje in zaznavanje problema nasilja nad starejšimi ljudmi.

O razširjenosti nasilja nad starostniki je pravzaprav težko govoriti, pa čeprav avtorji opozarjajo, da gre za zelo razširjen globalni pojav. V Sloveniji je bilo opravljenih le malo raziskav, ki bi omogočile boljšo seznanitev in vpogled v to problematiko, hkrati pa raziskovalci dodajajo, da je primerov nasilja veliko več, kot jih ugotovijo z raziskavami, saj žrtve iz različnih razlogov molčijo. Tuje raziskave kažejo, da je bilo zlorabljenih 4 – 10 % starostnikov, pri čemer so storilci najpogosteje bližnji sorodniki, ki živijo skupaj s starostnikom oz. v njegovi bližini, še zlasti pa gre za odrasle otroke. Nekatere študije ugotavljajo, da le v enem od štirinajstih primerov nasilja dejansko pride do prijave nasilnega ravnanja. V strokovni literaturi je mogoče zaslediti več oblik nasilja, in sicer fizično, psihično, spolno in ekonomsko nasilje ter zanemarjanje. Tuja organizacija, ki proučuje problematiko zlorab in nasilja nad starostniki (*National Centre on Elder Abuse*), je v svoji študiji iz leta 1996 (Nacionalna študija o pojavnosti zlorab nad starejšimi) kot posebni obliki nasilja nad starejšimi ljudmi navedla še

dve dodatni obliki, in sicer zapuščanje starejših in samozanemarjanje starejših. Raziskave prav tako kažejo, da pri pojavu nasilja obstajajo med spoloma velike razlike. Pri ženskah se najpogosteje pojavlja fizično nasilje, ob tem pogosto utrpijo resnejše poškodbe, moški pa so pogosteje žrtve psihičnega nasilja. Med vsemi oblikami nasilja so ženske najbolj pogosto odgovorne za zanemarjanje, moški pa pogosteje uporabljajo fizične in psihične oblike nasilja.

Avtorica v nadaljevanju diplomske naloge predstavi najbolj pogosto uporabljene teorije, s katerimi je mogoče pojasniti pojavljanje nasilja nad starostniki. Mednje sodi teorija o medgeneracijskem prenosu nasilja, ki izhaja iz teorije socialnega učenja in se osredotoča na izkušnjo odraščanja v okolju, v katerem se pojavlja nasilje. Po tej teoriji je otrok, ki je odraščal v takem okolju, nasilno vedenje ponotranjil in ga sprejema kot sprejemljivo obliko vedenja. Teorija psihopatologije temelji na prepričanju, da vršilce nasilja k njihovim dejanjem vodijo vedenjske in čustvene motnje. Naslednja teorija je teorija odvisnosti, ki je povezana s teorijo socialne izmenjave. Izhajajoč iz njiju je nasilje nad starostniki posledica odvisnosti slednjih od svojih oskrbovalcev, po drugi strani pa do nasilja prihaja zaradi finančne odvisnosti nasilnikov od svojih žrtev. Do nasilja lahko prihaja tudi zaradi konflikta med različnimi potrebami članov družine, kar med njimi povzroča stres. Med možne teorije za pojasnjevanje nasilja sodi tudi ekološki model, ki nasilje pojasnjuje kot posledico individualnih, medosebnih in družbenih dejavnikov.

V diplomski nalogi so zelo podrobno pojasnjeni tudi dejavniki tveganja, ob katerih je večja verjetnost, da bo do nasilja prišlo. V grobem lahko te dejavnike razdelimo v tri tematske sklope: psihofizični dejavniki (telesna moč, težave pri gibanju, psihične težave), dejavniki, odvisni od okolice starostnika (preobremenjenost oskrbovalca, pomanjkanje informacij in nepoučenost o spremembah, do katerih prihaja zaradi bolezni,

ki spremljajo staranje, prenapolnjenost domov za starostnike, premalo zaposlenih glede na potrebe itd.), in kulturni in socio-ekonomski dejavniki (toleranca do nasilja, krhanje medgeneracijskih družinskih vezi, stereotipi o starostnikih, po katerih so slednji videni kot nemočni in slabotni itd.).

Kot že rečeno, starostniki le redkokdaj prijavijo kaznivo dejanje. Avtorica zato del naloge posveti pisanju o razlogih za molk žrtev nasilja. Med temeljne razloge sodi dejstvo, da starostniki nasilje in zlorabe največkrat doživljajo v domačem okolju in znotraj ožje družine. Iskanje pomoči tako doživljajo kot sramoto, vdor v zasebnost, bojijo se tudi obsojanja in nerazumevanja okolice, ki pritožb starostnikov večkrat ne jemlje dovolj resno. Pogosta ovira je tudi odvisnost od nasilneža, strah pred maščevanjem slednjega in posledično institucionalizacijo. Starostniki pogosto poskušajo zaščititi vršilca nasilja pred posledicami. Večkrat se tudi zgodi, da starostnik preprosto ne ve, kako ukrepati v primeru nasilja in zlorab, nekateri starejši ljudje tudi nimajo nikogar, komur bi lahko svojo stisko zaupali. Dodatno oviro predstavlja stalni nadzor nasilneža, gibalna oviranost žrtve in zdravstvene težave.

Del diplomske naloge je posvečen nasilju v institucionalnem okolju, ki ga je še težje raziskati, saj so informacije zelo nedostopne. Raziskave kažejo, da je v razvitem svetu v institucionalni oskrbi 4 - 7 % starostnikov, tako gre za dokaj velik delež populacije, ki je lahko izpostavljena zlorabam znotraj institucij. Ameriška raziskava, opravljena med negovalnim osebjem doma za starostnike, je med drugim pokazala, da je bilo 36 % zaposlenih že priča psihični zlorabi, 10 % sodelujočih je imelo izkušnjo, da so bili sami vršilci fizične zlorabe, 40 % pa je povedalo, da so v zadnjem letu ozmerjali svojega oskrbovanca.

Avtorico v empiričnem delu naloge zanima, na kakšen način se različne institucije v občini Ilirska Bistrica soočajo s problemom nasilja nad starostniki. Zanimalo jo je, v kolikšni meri javni delavci zaznavajo ta problem, kako ukrepajo v

primeru nasilja, kako delujejo na področju preventive in medinstitucionalnega povezovanja, prav tako jo je zanimalo, ali se strokovni delavci udeležujejo strokovnih usposabljanj in kakšni so njihovi predlogi za zmanjševanje obsega nasilja nas starostniki. Uporabljala je kvalitativno metodo nestandardiziranega individualnega intervjuja.

Sodelujoči predstavniki javnih služb so dejali, da so se pri svojem delu že srečali z nasiljem nad starostniki. Ne le, da večina primerov nasilja ostane prikrita, avtorica je celo ugotovila, da evidenca o žrtvah nasilja, ki naj bi jo vodile posamezne službe, sploh ne obstaja. Tudi konkretni obrazci za prijavo nasilja ne obstajajo. Evidenco vodi le policija, ki pa ne beleži nobenega prijavljenega primera nasilja nad starim človekom. Socialne delavke, zaposlene na centru za socialno delo, so poleg tega opozorile, da ne obstajajo niti smernice za delo z žrtvami.

Kot prevladujočo obliko nasilja nad starejšimi je večina izpostavila materialno nasilje. Socialne delavke, zaposlene v domu za starostnike, se doslej še niso srečale s primeri institucionalnega nasilja, predstavniki policije pa so mnenja, da pogosteje prihaja do nasilja s strani tretjih oseb kot pa bližnjih sorodnikov. Znotraj domačega okolja so najpogostejši vršilci nasilja odrasli otroci, še zlasti sinovi, kot posebej rizično skupino pa so predstavniki javnih služb izpostavili starejše gospe. Razloge, zakaj so prav otroci tisti, ki najpogosteje vršijo nasilje nad ostarelimi starši, so sodelujoči v raziskavi videli v dejstvu, da prav oni prevzemajo največji delež skrbi za starostnika. Patronažna medicinska sestra je, denimo, dejala, da pri svojem delu opaža, da je za starostnike bolje poskrbljeno, če zanje skrbijo hčerke.

Podobno kot druge raziskave tudi ta kaže, da žrtve nasilja o tem najpogosteje molčijo, kar pri strokovnih delavcih vzbuja hude občutke nemoči. V zvezi s tem, kaj žrtve nasilja najbolj potrebujejo oz. pričakujejo od strokovnih delavcev, so slednji izpostavili varen prostor za pogovor

brez obsojanja in aktivno poslušanje. Žrtve prav tako potrebujejo veliko mero empatije, odprtosti in optimističnosti. Zahtevnost tovrstnega dela in občutki nemoči lahko privedejo do preobremenjenosti delavca.

Intervjuvanci so imeli več predlogov, kako zmanjšati obseg nasilja nad starostniki. Kot poglavitno so predlagali ozaveščanje širše javnosti, hkrati pa tudi starostnikov, ki bi po njihovem mnenju morali biti bolje poučeni o svojih pravicah in oblikah pomoči, ki so jim na voljo. Med nujnimi spremembami so navedli še ustanovitev strokovne službe, ki bi se posvečala težavam in stiskam, ki pestijo starostnike. Predlagali so tudi SOS telefon za starostnike, žrtve nasilja, ter gradnjo manjših stanovanj v varnem okolju, kamor bi se lahko žrtev umaknila pred nasilnežem. Potrebno bi bilo organizirati več strokovnih izobraževanj in usposabljanj za strokovne delavce, ki pri svojem delu prihajajo v stik z žrtvami nasilja. Vsi intervjuvanci so poudarili pomembnost sodelovanja med vladnimi in nevladnimi institucijami in oblikovanje kriznih skupin.

Beata Akerman

Jože Ramovš (ur.) (2013). *Staranje v Sloveniji: raziskava o potrebah, zmožnostih in stališčih nad 50 let starih prebivalcev Slovenije*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje, 599 strani.

RAZISKAVA O STARANJU V SLOVENIJI

Monografija *Staranje v Sloveniji* temelji na spoznanjih obsežne terenske raziskave *Potrebe, zmožnosti in stališča prebivalcev Slovenije, ki so stari 50 let in več*. Raziskavo je izvedel Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Pri ustvarjanju monografije je sodelovalo šestnajst avtorjev iz različnih področji in iz vseh generacij.

Strokovno pronicljivo je uvod napisal prof. dr. Zdravko Mlinar. Poudaril je pomen razkrivanja in aktiviranja človeških potencialov v

vseživljenjskem okolju v okviru celostnega gledanja na človeško življenje in okolje ter možnosti aktivnega staranja.

Knjiga je sestavljena iz petindvajsetih poglavji in štirih glavnih vsebinskih delov, ki znanstveno prikažejo zaokroženo vsebino. Prvi in drugi del smiselno predstavita raziskavo v okviru domačih in svetovnih teoretičnih znanj, vsebine ter metodologije. V najobsežnejšem delu – tretji del – avtorji razpravljajo o aktivnem, zdravem in dostojanstvenem staranju ter oskrbi v onemoglosti. Četrty del se dotika informacijskega, kulturnega in duhovnega staranja. Sledi predstavitev kvantitativnih sumarnih podatkov v vprašalniku (str. 475-533). Povzetki ugotovitev, kratka predstavitev vseh sodelujočih avtorjev ter angleški prevod prej navedenega sestavljajo zadnji del monografije, ki se zaključuje z mislimi prof. dr. Vlada Dimovskega. Izpostavi, da je »knjiga *Staranje v Sloveniji po svoji vsebini izjemno aktualna, saj je staranje proces ali fenomen, ki ni le slovenski; dogaja se skoraj po vsem razvitem svetu.*« (str. 598)

Umestitev raziskave v današnji znanstveni, politični in družbeni prostor ter njeno vsebinsko in metodološko predstavitev je v prvih dveh poglavjih zajel Jože Ramovš. Demografsko staranje je predstavljeno v luči problematike staranja prebivalstva Slovenije in Evrope. Izpostavljeni so pojmi, ki oblikujejo demografske razmere: nizka rodnost, problematika osamosvojitve mladih na področju življenja in dela, zgodnja upokožitev srednje generacije, vedno več starejših, ki potrebujejo oskrbo v starosti, pomanjkanje medgeneracijskega povezovanja, preobremenjenost družine pri oskrbovanju onemoglega družinskega člana, doživljanje starosti in njene vrednosti, ki je razmeroma nizka. S problematiko demografskih sprememb se ukvarjajo različne organizacije, razvijajo se projekti in opravljajo raziskave. Preko opisa demografskih sprememb v Sloveniji je predstavljeno stanje na področju gerontologije ter inštitut Antona Trstenjaka, ki je izvedel to raziskavo.